

Halden Banken

Beliggenhet

Kulturmiljøet ligger nord for Tista elven og avgrenses av Bakbanken, Rødsbergsplass, Repslagergata og Violgata

Nasjonale interesser

Det knytter seg nasjonale interesser til kulturmiljøet på bakgrunn av Haldens industrihistoriske rolle. Banken formidler gjennom sitt velbevarte trehusmiljø en arbeiderhistorie som strekker seg tilbake til midten av 1700-tallet.

Banken har kunnskapsverdier, grunnet at bebyggelsesstrukturen og området gir oss kunnskaper om 1700-tallets byggeskikk, boligforhold og -idealer. Kulturmiljøet vitner om sosiale boligforhold men er i tillegg rikt av opplevelsesverdier ettersom området oppleves som et velbevart og homogent trehusmiljø med karakteristisk, men samtidig harmoniserende, variasjon i form, detaljer og farger.

Beskrivelse

Som navnet tilsier lå Banken tidligere langs en elvebanke ved Tistas utløp. Den første bosetningen lå ved stranden i den store bukta, og området ble etter hvert fylt opp med tilsig av sagmøl og flis. Avstanden til sjøen økte etter hvert som bukta ble fylt igjen, og slik oppstod navnet Banken. Bebyggelsen har her vokst frem av seg selv med tomter, bebyggelse og gater som går langs strandlinjen, og dagens bebyggelsesmønster og gateløpene er fra før 1758. Nedre og Øvre Bankegate binder sammen korte, trange og uregelmessige sidegater der arbeiderboligene ligger vegg i vegg, her slo sagbruksarbeidere seg ned. Her bodde også sjøfolk, høkere, håndverkere og handelsmenn. På Banken drev de gjerne utsalg mot gata, mens bakerier, smier og små bedrifter lå i bakgården. Denne strukturen og funksjonene er fortsatt synlig i tomteinndelingen og bygningsutstrekningen i dag.

Halden har gjennom tiden vært utsatt for flere storbranner, men Banken har i stor grad blitt spart, derfor finnes det i dag bebyggelse fra tiden etter bybrannen i 1758 i dette området. Bebyggelsen på Banken er lite endret siden da; mens østre del ble ødelagt av en brann i 1817, er vestre del i stor grad bevart fra 1700-tallet. Innad i miljøet finner vi bygningene Konservativen fra 1770, Glørsengården fra 1780, og Presthauggården fra 1760. Innenfor kulturmiljøet ligger også Frederikshald Teater fra 1838.

Utover 1900-tallet ble Banken preget av forfall og et helt kvartal i kulturmiljøet har blitt erstattet av nye bygninger. Disse er holdt i gammel trehusstil. Innad i kulturmiljøet har trehusene ulike volum, farger og stilarter. Banken fremstår i dag et god bevart homogent trehusmiljø.

Faglige råd for forvaltning

Generelle råd

De etterfølgende faglige rådene skal bidra til å ivareta kulturhistoriske og arkitektoniske verdier i forvaltningen av kulturmiljøet.

Verneverdiene forutsettes ivaretatt av kommunen i deres plan- og byggesaksbehandling. Dette gjelder både hensyn til viktige enkeltbygg, kulturminner, grøntområder og kulturlag innenfor kulturmiljøet samt landskapsrelaterte og strukturelle sammenhenger.

Landskapsnivå

- Utbygging og utfylling av sjø- og havneområder som visuelt og funksjonelt skiller den historiske byen fra sjøen skal unngås.
- Siktlinjer fra området til elven skal ivaretas.
- Gateløp som er åpne mot elven skal ikke lukkes igjen.
- Tak skal vurderes som del av byens taklandskap og behandles som en del av tiltakets samlede arkitektoniske uttrykk. Ved eventuelle nybygg og ombygginger skal tekniske anlegg som heisoppbygg og ventilasjonsanlegg m.m. integreres i den arkitektoniske utformingen.
- Ethvert tiltak innenfor kulturmiljøet skal ha gode visuelle kvaliteter både i seg selv og i forhold til tiltakets funksjon og dets bygde og naturlige omgivelser og plassering.

Områdenivå

- I tilstøtende randområder skal nye tiltak ikke redusere opplevels- eller bruksverdien knyttet til det historiske bymiljøet.
- Utfylling av tomtearealer anses som uheldig tiltak som svekker lesbarheten og opplevelsen av det historiske bebyggelsesmønsteret.
- I området skal historiske bygningshøyder og gesimshøyder være førende for eventuelle nybygg. Den historiske bebyggelsens karakteristiske volum med skala og proporsjoner, samt plassering av bygninger skal videreføres ved nye tiltak.
- Eiendoms- og tomtestruktur skal gi føringer for den prinsipielle bebyggelsesstrukturen. Der den historiske tomtestrukturen slås sammen er det viktig at den uttrykker seg i fasadenes inndeling og rytme.
- Gater og smug skal ikke bygges igjen da dette vil forringe områdets historiske karakter og lesbarhet.
- Bebyggelsesmønsteret, torgene, og gatestrukturen er en viktig del av områdets historie og skal bevares og videreføres.

Bygningsnivå

- Ved vedlikehold og utbedring skal kulturhistoriske og arkitektoniske verdier som knytter seg til de historiske byggenes detaljer bevares, derav material- og fargebruk, dør- og vindusutforming og øvrige bygningsdetaljer. Originale bygningsdeler skal bevares, dersom disse er tapt skal de rekonstrueres etter historiske forbilder.
- Riving av trehus skal unngås.
- Der det er gjennomført uheldige tiltak som har svekket kulturmiljøets verdi, egenart og integritet, kan det gjennomføres byreparasjon, tilbakeføring og gjenoppbygging av bygninger som viderefører den lokale, historiske byggeskikken og ivaretar miljøets egenart.

- Stedegen byggeskikk og håndverkstradisjon skal opprettholdes og videreføres ved eventuelle nye tiltak, herunder endringer, til-, på- og nybygg. Ved eventuell oppføring av tilbygg skal tilpasses eksisterende bebyggelse og underordnes denne.
- Den historiske fargepaletten skal videreføres, eventuelt tilbakeføres på dokumentert grunnlag.

Møbleringsnivå

- Eksisterende elementer (som brostein) som er karakteristiske for området skal bevares eller tilbakeføres. Utbedring skal skje ved bruk av tradisjonelle materialer og teknikker.
- Nye elementer som gatebelegg, gatemøblering, benker, belysningsarmatur, installasjoner, fontener og andre konstruksjoner skal utformes i henhold til historisk forbilde som samsvarer med områdets stedegne karakter.
- Hageareal og verdifulle trær skal bevares.